



**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 4 maja 2022 r.

BADK.DPK.133.38.2022

P10-14/22	Data wpływu petycji 2 marca 2022 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 4 maja 2022 r.

**OFIARY PRZYMUSOWYCH EKSPERYMENTÓW
MEDYCZNYCH**

TEMAT

**USTANOWIENIE 4 CZERWCA DNIEM PAMIĘCI OFIAR
PRZYMUSOWYCH EKSPERYMENTÓW MEDYCZNYCH**

WNOSZĄCY PETYCJĘ: petycja indywidualna

Paweł Januszek

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę mającą na celu ustanowienie Dnia Pamięci Ofiar Przymusowych Eksperymentów Medycznych, obchodzonego co roku w dniu 4 czerwca.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJĘ:

W opinii wnoszącego petycję, ustanowienie Dnia Pamięci Ofiar Przymusowych Eksperymentów Medycznych, przyczyni się do należytego i godnego upamiętnienia wszystkich ofiar pseudo-medycznych eksperymentów dokonywanych w przeszłości na niewinnych osobach, przysparzających im ból i kalectwo, poniżających ich przyrodzoną godność, łamiąc tym samym podstawowe prawa człowieka.

Zdaniem Autora petycji ustanowienie tego dnia, przyczyni się nie tylko do przywołania i utrwalenia tej tragicznej pamięci wśród obecnie żyjących, lecz także będzie niewątpliwie ważną przestrogą dla przyszłych pokoleń, by już nigdy więcej ludzkość nie pozwalała, w imię antyludzkich ideologii, na cierpienie, niszczenie fizyczne i psychiczne każdego z ludzi.

STAN PRAWNY:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) w **art. 39** (Wolności i prawa osobiste) stanowi: Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2021 r. poz. 2345) w **art. 27** (Eksperyment) postanawia:

§ 1. Nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu przeprowadzenia eksperymentu poznawczego, medycznego, technicznego lub ekonomicznego, jeżeli spodziewana korzyść ma istotne znaczenie poznawcze, medyczne lub gospodarcze, a oczekiwanie jej osiągnięcia, celowość oraz sposób przeprowadzenia eksperymentu są zasadne w świetle aktualnego stanu wiedzy.

§ 2. Eksperyment jest niedopuszczalny bez zgody uczestnika, na którym jest przeprowadzany, należycie poinformowanego o spodziewanych korzyściach i grożących mu ujemnych skutkach oraz prawdopodobieństwie ich powstania, jak również o możliwości odstąpienia od udziału w eksperymencie na każdym jego etapie.

§ 3. Zasady i warunki dopuszczalności eksperymentu medycznego określa ustawa.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Fragment publikacji¹ dotyczący swobód badawczych w kontekście ochrony praw i wolności człowieka: (...) „Nauka coraz bardziej i szybciej wnika w obszary, które są z różnych powodów otoczone szczególną ochroną. Chodzi tu zarówno o prawa innych jednostek, jak i o dobro wspólne. Wiąże się to z potrzebą wyznaczania pewnych granic w celu ochrony człowieczeństwa. Prawo do badań naukowych z *ius infinitum* w praktyce zaczyna przeradzać się w prawo ograniczone.

Konieczność limitowania swobody w pewnych obszarach jest oparta na personalistycznym podejściu do człowieka. Tam gdzie pojawia się możliwość naruszenia godności człowieka i wypływających z niej fundamentalnych praw, tam pojawia się granica dla swobody badawczej.

Granica ta może być pozostawiona moralności badacza – i taka jest zasada. Wyjątkiem od niej są kwestie, w przypadku których interes publiczny wymaga ingerencji państwa i to zarówno przez wzgląd na dobro wspólne, jak i dobro poszczególnych jednostek. Wkracza wtedy regulacja prawna. Eksperyment medyczny stanowi ewidentny przykład takiego wyjątku. Treścią tego odstępstwa jest ograniczenie wolności naukowej przez prawodawcę. Jest to w pełni zgodne z postanowieniami Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Zgodnie z art. 29 wspomnianego aktu prawa miękkiego korzystaniu ze swych praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych i w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechne-go dobrobytu demokratycznego społeczeństwa.

Zgodnie z art. 32, strony Konwencji wyraźnie uznały, iż zabronione jest stosowanie wszelkich środków mogących powodować cierpienia fizyczne lub wyniszczenie osób podlegających ochronie, które znajdują się w ich władzy. Z kolei w artykule 147 Konwencji uznano, iż za ciężkie naruszenie w rozumieniu artykułu 146 uważa się, między innymi, przeprowadzenie eksperymentu biologicznego na szkodę osób chronionych Konwencją.

Rozważając regulacje prawnomiędzynarodowe, przede wszystkim należy wymienić reżim Konwencji Genewskich oraz Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. Zarówno w Konwencjach Genewskich, jak i w Pakcie, prawodawca międzynarodowy poprzez treść bezpośrednio wyrażoną, skupia się na aspekcie generalnego zakazu przeprowadzania eksperymentu medycznego.

Kwestia eksperymentu medycznego dosyć szybko pojawiła się w dyskusjach międzynarodowych w aspekcie zagwarantowania praw człowieka również w czasie pokoju.

¹ Karski L., *Eksperyment medyczny przeprowadzany na organizmie ludzkim – aspekty prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego*, Instytut Ekologii i Bioetyki, UKSW, Warszawa 2013.

Znalazło to odzwierciedlenie w normie przewidzianej w art. 7 wspomnianego już Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. Prawodawca międzynarodowy ujął to w następujący sposób: „Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu. W szczególności nikt nie będzie poddawany, bez swej zgody swobodnie wyrażonej, eksperymentom medycznym lub naukowym”.

Regulacje międzynarodowe:

- Konwencja o ochronie ofiar wojny, podpisana w Genewie dnia 12 sierpnia 1949 r. (Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171);
- Konwencja Genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV Konwencja Genewska), Genewa, 12 sierpnia 1949 r. (Dz. U. z 1956 r. Nr 38, poz. 171, załącznik);
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, załącznik);
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Godności Istoty Ludzkiej w Kontekście zastosowań Biologii i Medycyny: Konwencja o Prawach Człowieka i Biomedycynie (przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 19 listopada 1996 r.);
- Dyrektywa 2001/20/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 4 kwietnia 2001 r. w sprawie zbliżania przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich, odnoszących się do wdrożenia zasady dobrej praktyki klinicznej w prowadzeniu badań klinicznych produktów leczniczych, przeznaczonych do stosowania przez człowieka (Dz. U. UE L 121, 01.05.2001 s. 34-44);
- Dyrektywa 2005/28/WE Komisji z dnia 8 kwietnia 2005 r. ustalająca zasady oraz szczegółowe wytyczne dobrej praktyki klinicznej w odniesieniu do badanych produktów leczniczych przeznaczonych do stosowania u ludzi, a także wymogi zatwierdzania produkcji oraz przywozu takich produktów (Dz. U. UE L 91, 9.4.2005, s. 13-19).

INFORMACJE DODATKOWE:

Komentarz²: „Na poziomie krajowym podstawowe znaczenie należy nadać postanowieniom Konstytucji RP. Poprzez art. 39 prawodawca uznał, iż nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej woli. Treść przytoczonego fragmentu ustawy zasadniczej stanowi powtórzenie postanowień Międzynarodowego Paktu Praw Osobistych i Politycznych. Kwestiom przeprowadzania eksperymentu medycznego nadano wysoką rangę w hierarchii praw człowieka, ponieważ zaliczono je do wolności i praw osobistych. Prawodawca

² *Ibidem*, cz. 5. Polskie rozwiązania konstytucyjne, str. 78.

konstytucyjny uznał, iż tuż za podstawowym prawem do życia, powinien się znajdować zakaz poddawania ludzi eksperymentowi naukowemu. Wśród badań naukowych przeprowadzanych na człowieku, podkreślono szczególne znaczenie eksperymentu medycznego, poprzez bezpośrednie jego wymienienie. Nie może to dziwić, ponieważ to właśnie eksperyment medyczny wydał się prawodawcy eksperymentem, który w największym stopniu może ingerować w godność człowieka”.

Komentarz³: „W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny prawodawca określił wyłączenie odpowiedzialności karnej za przeprowadzenie eksperymentu medycznego na organizmie ludzkim. W § 1 art. 27 ustawy Kodeks karny, prawodawca uznał, iż nie popełnia przestępstwa, kto działa w celu przeprowadzenia eksperymentu poznawczego, medycznego, technicznego lub ekonomicznego, jeżeli spodziewana korzyść ma istotne znaczenie poznawcze, medyczne lub gospodarcze, a oczekiwanie jej osiągnięcia, celowość oraz sposób przeprowadzenia eksperymentu są zasadne w świetle aktualnego stanu wiedzy. Jednocześnie, w ślad za postanowieniami Konstytucji RP, w § 2 art. 27 ustawy Kodeks karny, podkreślono, iż eksperyment jest niedopuszczalny bez zgody uczestnika, na którym jest przeprowadzany, należycie poinformowanego o spodziewanych korzyściach i grożących mu ujemnych skutkach oraz prawdopodobieństwie ich powstania, jak również o możliwości odstąpienia od udziału w eksperymencie na każdym jego etapie”.

Przykłady regulacji prawnych dotyczących „ustanowienia Dnia Pamięci...”:

- Ustawa z dnia 3 lutego 2011 r. o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci „Żołnierzy Wyklętych” (Dz. U. Nr 32, poz. 160);
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci Polaków ratujących Żydów pod okupacją niemiecką (Dz. U. poz. 589);
- Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o ustanowieniu Narodowego Dnia Pamięci Duchownych Niezłomnych (Dz. U. poz. 2156);
- Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 marca 2011 r. w sprawie ustanowienia kwietnia miesiącem pamięci o ofiarach niemieckiego, nazistowskiego obozu koncentracyjnego Ravensbrück (KL Ravensbrück) (M. P. Nr 28 poz. 304).

OPRACOWAŁ

Robert Michał Stawicki

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz

³ *Ibidem*, cz. 6. Rozwiązania prawnokarne, str. 80.